

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף עג

(בעמוד הקודם)

גמרא: **איתמר עד זומם:** העד העיד בראש חודש ניסן, ובחודש אייר הזימו אותו, השאלה היא האם כל העדויות שהעיד בין ר"ח ניסן לאייר בטלות גם הם, כי התברר שהוא עד שקרן או שלא?

לדעת אב"י למפרע הוא נפסל. מכ"ן שעכשיו מתברר שכבר בר"ח ניסן הוא היה רשע ואם כן כל העדויות שהעיד לאחר מכן פסולות. לדעת רבא מכאן ולהבא הוא נפסל. משום שעצם ההזמה שלו היא חידוש. כי בעצם יש פה סתירה בין שתי עדויות: הכת הראשונה מעידה שהיא הייתה במקום פלוני וראתה את המקרה, ואילו הכת השניה טוענת שהכת הראשונה לא הייתה במקום ההוא. נמצא שיש כאן שניים מול שניים האם הם היו שם או לא. ואם כן לכאורה היה צריך להיות הדבר מוטל בספק, אלא גזירת הכתוב היא להאמין לעדות השניה ולפסול את העדות הראשונה. ומכיון שזה חידוש אין לך לאסור את העד אלא רק משעת החידוש ולא למפרע.

איכא דאמרי: רבא מסכים באופן עקרוני עם אב"י שהעד צריך להיות פסול למפרע, אלא שחכמים תקנו להכשיר את כל מה שהעיד בינתיים משום הפסד הלקוחות - שהוא חתם על שטרות המכירה והקניה שלהם, ואם נפסול אותו למפרע יפסלו כל השטרות שחתם עליהם.

מאי בינייהו: מה הנפקא מינה בין שתי הלשונות?

דאסהידו: אם הזימו שני עדים את העד האחד ואמרו 'עמנו היית', ושני עדים אחרים הזימו את העד השני ואמרו 'עמנו היית'. בכזה מקרה אין כאן שניים מול שניים, ולכן אין חידוש שמאמינים להזמה. ואם כן ללשון הראשון העד נפסל למפרע אפילו לדעת רבא, אבל ללשון השני לדעת רבא עדיין יש כאן תקנה בשביל הלקוחות והעד נפסל רק מכאן ולהבא.

אי נמי: באו עדים והעידו שהעדים הראשונים היו גזלנים. כאן אין חידוש שהם פסולים משום שאין זו הזמה, וממילא אין כאן שניים מול שניים. כי העדים השניים מעידים שהראשונים פסולים מצד מעשיהם, והם לא סותרים את העדות שלהם. ולכן ללשון הראשון העד נפסל למפרע גם לדעת רבא, וללשון השני הוא נפסל רק מכאן ולהבא לדעת רבא.

ביע"ל קג"ם: יע"ל קג"ם אלו רשאי התיבות של הנושאים שבהם נחלקו אב"י ורבא והלכה כאב"י. האות ע' מרמזת על הסוגיא שלנו: 'עד זומם'.

קושיא: תנן גנב על פי שניים וכו': לכאורה מדובר שהם העידו בשני פעמים: פעם אחת על הגניבה ופעם שניה על הטביחה, וכן כשהם הוזמו היו כאן שתי הזמות: אחת על הגניבה ואחת על הטביחה. ואם נסבור כאב"י שהעדים נפסלים למפרע - קשה מדוע הם חייבים לשלם על הטביחה? והרי התברר לכסוף שבשעה שהם העידו על הטביחה הם כבר היו רשעים ועדותם היתה פסולה!

תירוץ: אמרי הכא במאי עסקינן: מדובר שהם הוזמו קודם על הטביחה ואחר כך על הגניבה.

קושיא: אמרי סוף סוף: הרי לאחר שהם הוזמו על הגניבה מתברר שהם היו פסולים כשהעידו על הטביחה.

תירוץ: והלכתא: (= לשון זו משמשת לעיתים כתירוץ). מדובר שהם העידו בבת אחת על הגניבה והטביחה בתוך כדי דיבור. ולכן אפילו שההזמה פוסלת למפרע, אך בשעה שהם העידו על הטביחה הם עדיין לא נפסלו כי אז הם עדיין היו בתוך העדות, ורק לאחר מכן הם נפסלו. ולכן הם חייבים לשלם על מה שרצו לחייב את הנאשם בעדותם על הטביחה ומכירה.

[רש"י מוסיף שמדובר שהוזמו קודם כל על הטביחה, ואחר כך על הגניבה. כי אם היו מוזמים קודם על הגניבה היתה עדות הטביחה מתבטלת - אפילו שהיא לא נחשבת לעדות פסולה - כי אם אין גניבה אין טביחה. והד"ן הוא שאם נתבטלה העדות קודם ההזמה אין דין 'כאשר זמם'.

לימא כתנאי: שניים העידו שהוא גנב, ואותם שנים מעידים גם שהוא טבח. אם הם הוזמו על הגניבה - 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה' ולכן הם צריכים לשלם לו כפל (שאותו זממו לחייב אותו כשהעידו על הגניבה), והוא פטור.

אבל אם הם הוזמו על הטביחה לדעת ת"ק (= רבנן) רק העדות הזו בטלה, ולכן הוא משלם כפל והם משלמים לו תשלומי שלושה (שאת זה הם זממו לחייב אותו כשהעידו שטבח את השור שאז הוא היה חייב תשלומי חמישה). לדעת רבי יוסי דוקא בשתי עדויות הוא משלם כפל והם משלמים שלושה, אבל בעדות אחת - כל העדות בטלה והוא פטור והם חייבים לשלם לו כפל.

מאי בשתי עדויות: הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי: אם הכוונה 'שתי עדויות' שתי כיתות עדים שונות, ו'עדות אחת' אותה כת עדים שהעידה פעמיים פעם אחת על הגניבה ופעם אחת על הטביחה - וכי האם על כך אמר רבי יוסי שב'עדות אחת' כשהם הוזמו על הטביחה הם גם הוזמו על הגניבה? מהיכן הוא לקח זאת? כלומר ברור שיש כאן שתי עדויות שונות ולא שייך לומר על זה 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה'.

אלא לאו: אלא הכוונה 'שתי עדויות' אותה הכת בשתי פעמים (שזה דומה לשתי עדויות), ו'עדות אחת' אותה הכת בבת אחת.

וסבריה: בני הישיבה סברו שלכו"ע תוך כדי דיבור נחשב כדיבור. והמחלוקת היא: לדעת רבנן הזמה פוסלת רק מכאן ולהבא כלומר עכשיו מיום ההזמה ולא אחורה מיום העדות. ולכן כשהם הוזמו על הטביחה רק העדות על ההזמה נפסלה ולא העדות על הגניבה. ואילו לדעת יוסי הזמה פוסלת למפרע משעת העדות. ולכן כשהוזמו על הטביחה הם נפסלו גם על הגניבה, שהרי היא היתה בתוך כדי דיבור עם הטביחה, וכל העדות פסולה.

ונמצא שנחלקו אב"י ורבא במחלוקת של רבנן ורבי יוסי.

דחיה: אמרי: אם כו"ע היו סוברים שתוך כדי דיבור כדיבור דמי - לכו"ע גם היתה נפסלת העדות למפרע וכדעת אב"י. אבל בזה גופא הם נחלקו: לדעת רבנן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, ואם כן יש כאן באמת שתי עדויות נפרדות, ולכן כשהוזמו על הטביחה לא הוזמו על הגניבה. ולדעת רבי יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דמי, ולכן יש כאן עדות אחת שאם בטלה מקצתה בטלה כולה.

קושיא: **וסבר רבי יוסי תכ"ד כדיבור דמי? והתנן הרי זו תמורת עולה**: אדם שהיו לו שתי בהמות אחת קדושה לקרבן עולה והשניה קדושה לקרבן שלמים, ולקח בהמת חולין ואמר עליה 'הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים' לדעת רבי מאיר תפוס לשון ראשון ולכן היא נהייתה תמורת עולה בלבד, לדעת רבי יוסי אם כוונתו היתה מתחילה שתהיה תמורת שתיהן - הרי היא תמורת שתיהן, דהיינו חצי עולה חצי שלמים, ותרעה עד שיפול בה מום ותימכר בה מום מתחילה אלא לאחר שאמר שהיא מכספה לקרבן שלמים. אבל אם לא התכוין לכך מתחילה אלא לאחר שאמר שהיא תמורת עולה הוא התחרט ואמר שתהיה תמורת שלמים - היא נהיית תמורת עולה בלבד.

והוינן בה: והקשינו על דברי רבי יוסי האחרונים: אם הוא נמלך והתחרט פשיטא שהיא תמורת עולה!

וביאר רב פפא: מדובר שהוא נמלך בתוך כדי דיבור והחידוש שהוא כבר לא יכול לחזור בו ממה שאמר בתחילה 'תמורת עולה'.

מוכח שרבי יוסי סובר שתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי!

תירוץ: **אמרי**: יש שני סוגים של 'תוך כדי דיבור': יש 'תוך כדי דיבור' של תלמיד השואל שלום לרב שזה 3 מילים (כי לא גורסים 'ומורי', מפרשים) - ובזה סובר רבי יוסי ש'לאו כדיבורו דמי' כי זה זמן ארוך מדי. ויש 'תוך כדי דיבור' שרב שואל שלום לתלמידו וזה רק 2 מילים - ובזה סובר רבי יוסי ש'כדיבור דמי'.

*

עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו: עדים שהעידו על אדם שהרג. ולאחר מכן באו שני עדים 'והכישו' את העדים הראשונים דהיינו הם העידו להיפך שהאדם לא הרג. ולאחר מכן באו עדים 'והזימו' את העדים הראשונים דהיינו הם העידו שהעדים הללו היו בכלל במקום אחר באותו הזמן - העדים הראשונים נהרגים. החידוש הוא שאנו לא אומרים שמכיון שהעדים הראשונים כבר הוכחו, העדות שלהם נפסלה וממילא כבר אי אפשר אחר כך להזים אותם, כי 'הכחשה היא תחילת הזמה'.

[רש"י מציין שמדובר שכבר נגמר הדין לאחר העדות הראשונה קודם שהוכחו, כי הכלל הוא שאין עדים זוממין נהרגים עד שיגמר הדין].

אמא רבא מנא אמינא לה: מניין למדתי זאת?

דתניא מעידנו: שניים מעידים שהאדון סימא אם עין עבדו ולאחר מכן הפיל את שינו, 'שהרי הרב אומר כן' = כלומר נוח לו לאדון שיעידו כן, ולאחר מכן נמצאו זוממין - עליהם לשלם דמי עין לעבד.

היכי דמי: רבא מבאר: אי אפשר להבין את הברייתא הזו כפשוטה, שהרי יש כאן 3 קושיות: א. מדוע הם צריכים לשלם דמי עין לעבד, והרי הם זממו להוציא אותו לחירות ולא להפסיד אותו מלקבל דמי עין? ב. הם צריכים להיות חייבים לשלם לרב דמי עבד, כי הם רצו לחייב אותו להוציא את העבד שלו לחירות. ג. האם יתכן שהאדון מרוצה מעדות כזו שתגרום לו לשחרר את עבדו?

אלא לאו: בהכרח מדובר שהיו כאן שתי כיתות עדים. העדות הראשונה העידה שהוא קודם הפיל את שינו ואחר כך סימא את עינו, ואם כן הוא חייב לשלם לעבד את דמי העין, כי כשהוא סימא את עינו הוא כבר יצא לחופשי. < לאחר מכן באו שני עדים והכחישו את הראשונים והעידו להיפך: קודם הוא סימא את עינו ואחר כך הוא הפיל את שינו, ואם כן הוא חייב לעבד דמי שן. ולכן האדון מרוצה מהעדות של הכת השניה כי אז הוא יצטרך לשלם לעבד פחות. < ולאחר מכן באה כת שלישית של עדים והזימה את הכת השניה (האמצעית). ולכן הכת השניה צריכה לשלם לעבד דמי עין, כי הם העידו שהאדון קודם כל סימא את עינו, ואם כן הם רצו להפסיד לעבד את דמי העין.

ונמצא שהכת השניה היתה בתחילה מוכחשת על ידי הכת הראשונה, ובכל אופן לאחר מכן היא מוזמת! מוכח שהכחשה היא תחילת הזמה.